

Proměny atopického ekzému nejen v léčbě

Atopický ekzém poutal v ždy pozornost odborné veřejnosti pro svou chronicitu, obtížnou léčitelnost a také četnost v populaci. V posledních letech se zájem zintenzivnil díky nástupu nových systémových léků – biologik a malých molekul. Po 40 letech je to naprosto převratná změna.

MUDr. Nina Benáková, Ph.D. / Dermato-alergologie ImmunoFlow a Dermatovenerologická klinika 1. LF UK Praha

Dosud byl pro celkovou léčbu atopického ekzému k dispozici pouze cyklosporin A, který je se svou kumulativní toxicitou pro potřebnou dlouhodobou léčbu atopického ekzému nevhodný. Pro lékaře představovala tato léčba neustálé balancování při zvažování prospěchu a rizik léčby. Pro děti a dospívající do 16 let nebylo k dispozici žádné konvenční immunosupresivum (on-label použití). Intermittentní léčba systémovými kortikoidy byla tehdy určitým kompromisem oproti léčbě kontinuální, ale bezpečnostní rizika zde byla stejně závažná. A s ohledem na tělesný a duševní vývoj dítěte i závažnější než u dospělých pacientů.

Díky výzkumu a vývoji celkových léků se rozvinul i vývoj zcela nových skupin léků lokálních (inhibitory JAK, PDE4 a agonisté AhR); některých se vbrzku dočkáme i v České republice. Po 30 letech tak k lokálním imunomodulátorům přibudou další nekortikoidní externa, která zásadním způsobem rozšíří spektrum protizánětlivé lokální léčby.

Změny v porozumění etiopatogenezi, systémový zánět, komorbidity

Současně s výzkumem nových léčiv došlo k výraznému prohloubení porozumění imunopatogenezi tohoto heterogenního a obtížně léčitelného onemocnění, které naznačuje další potenciální směry léčby. V pozadí etiopatogeneze atopického ekzému jsou tři dysbalance, jež jsou vzájemně provázány: dysfunkce kožní bariéry, neuroimunitní dysregulace a dysbióza kožního mikrobiomu. Interakcí genetických a epigenetických, zevních i vnitřních faktorů pak dochází ke klinické manifestaci. Mezi nejčastější spouštěče, na které je třeba zaměřit prevenci a režimová opatření, patří vysušující a dráždivé vlivy, infekce a chronické záněty, dále alergeny, potraviny, stres.

Diagnostika atopického ekzému je klinická. I když je atopický ekzém heterogenní i klinicky (morfologie projevů, lokalizace, věk vzniku, průběh, reakce na léčbu), existují společné rysy pro všechny formy, jež slouží jako hlavní diagnostická kritéria. Jsou to ekzém v typické lokalizaci, pruritus, xeróza a chronický průběh.

Základní i klinický výzkum přináší v rychlém sledu nové poznatky, které dalece přesahují oblast dermatologie. Stále více se ukazuje, že zánět u atopického ekzému má systémový charakter.

- Implikuje potřebu komplexního, interního, „systémového“ přístupu k léčbě, vyšetřování a obecně péči.
- Dokumentuje vznik chorob často asociovaných s atopickým ekzémem, tzv. komorbidit. Jedná se o postižení jiných orgánů či systémů, která souvisí více či méně se společnými úseky v patogenezi či se společnými riziky. Znamé jsou atopické komorbidity, jako je potravinová alergie, alergická rinokonjunktivitida, atopická keratokonjunktivitida, bronchiální astma aj., kdy k senzibilizaci dochází přes narušenou kožní bariéru. Méně známé jsou neatopické komorbidity, jež jsou povahy autoimunitní, jako je tyreoiditida, celiakie, chronická spontánní kopřivka, alopecie areata, vitiligo, m. Dühring, zánětlivá střevní onemocnění nebo neuropsychiatrické, jako jsou úzkostné stavy, deprese, migrény, u dětí ADHD. Čím je ekzém závažnější, těžší, tím je riziko komorbidit vyšší.
- Opodstatňuje nutnost systémové léčby u případů, kde intenzivní lokální léčba spolu s prevencí a režimovými opatřeními nestačí dostat ekzém do remise či alespoň ho držet pod kontrolou. Včasná, dostatečně účinná a dlouhodobě bezpečná systémová léčba může také zmírnit progresi či dokonce zabránit vzniku komplikací a komorbidit.

Změny ve vnímání dopadu choroby na pacienta, v charakteru a postavení edukace

Atopický ekzém je chronická, svědivá dermatóza s výrazným dopadem na život nemocného. Chronický pruritus je často vnímán hůř než chronická bolest. Svědění vede k reflexu škrábání, jež poškozují kůži, což vede k zánětu a svědění, a tak se rozbíhá bludný kruh. Ekzém se však netýká „jen kůže“, ale zasahuje negativně do všech oblastí života nemocného a jeho blízkých. Nyní je četnými studii i objektivně zdokumentováno, jak výrazný je dopad na kvalitu života. Ekzém přináší četná omezení v běžném denním životě, zhoršuje mentální zdraví, narušuje sociální vztahy a má i ekonomické důsledky.

Zátěž dopadá nejen na nemocného, ale i na jeho rodinu. Vzhledem k trvání od dětství přistupuje i kumulativní celoživotní dopad choroby. Nejen proto má být léčba včasná a dostatečně účinná. Život s atopickým ekzémem může být velmi náročný nejen fyzicky, ale i psychicky. Psychologická podpora a správné návyky jsou klíčem k tomu, aby se pacienti cítili lépe a byli schopni efektivněji čelit výzvám, které s sebou ekzém přináší. V první řadě má u všech pacientů významnou roli edukace, v individuálních případech pak i profesionální psychoterapie.

Edukace pacienta již dávno není jen poučením či nějakým vzděláváním. Je to postupný a soustavný proces se záměrem, aby si pacient osvojil znalosti, dovednosti a návyky, jak svou chorobu nejen léčit, ale jak ji i zvládat. Edukace je také nástrojem ke zlepšení adherence a výsledků léčby (tzv. terapeutická edukace). Proto se stala součástí základního stupně léčby atopického ekzému a takto je zakotvena i v mezinárodních doporučených postupech. Před čtyřmi roky vznikl v ČR edukační projekt pro pacienty s atopickým ekzémem AtopikOnline.cz. Poskytuje kvalitní, utříděné a odborně garantované informace. Upozorňuje na mýty, polopravdy a nepravdy, kterými jsou internetové prostředí a sociální sítě notně zaplaveny. Projekt má podporu odborných společností ČDS, ČSAKI a OSPDL ČLS JEP. Jeho ambicí je zlepšovat informovanost pacientů, pomáhat jim tak dostat toto onemocnění pod kontrolu a povzbuzovat je v úsilí život s ekzémem zvládat. Letos podpořil Světový den atopického ekzému (14. září) vlastní akcí a uspořádal v Praze 1. ročník Atopik Day 2024. Návštěvníci měli možnost individuálně konzultovat své problémy s předními odborníky z oboru dermatologie, dětské dermatologie, klinické psychologie, ale i farmacie. Je dalším krokem v úsilí týmu AtopikOnline.cz, aby se v České republice vytvářel prostor pro podporu pacientů s atopickým ekzémem – aby se tito lidé necítili sami a měli přístup k odborné pomoci a informacím, které jim pomohou lépe zvládat jejich onemocnění. Světový den atopického ekzému byl poprvé vyhlášen v roce 2018 evropskými a mezinárodními patientskými organizacemi s cílem zvýšit povědomí o atopickém ekzému a jeho dopadech na život pacientů a získat podporu k prosazování lepší péče a léčby pro ekzematiky. Ti mají dosud, a nejen v dostupnosti moderní systémové léčby nenaplněné potřeby.